

высокообразованных, творческих и профессионально-компетентных специалистах художественного профиля.

Ключевые слова: профессиональное образование, профессионально-художественное образование, специалисты художественного профиля, непрерывное профессиональное образование, аксиологический подход, компетентностный подход, культурологический подход, деятельно-развивающее обучение.

УДК 378.147:7.012:-043.83:316.477

Фурса Оксана, д-р пед. наук, професор,
ректор МІХМД ім. Сальвадора Далі,
Орлов Валерій, д-р пед. наук, професор,
провідний співробітник ІІТТО НАПН України,
Оружа Лариса, канд. пед. наук, доцент,
проректор МІХМД ім. Сальвадора Далі.

КАР'ЄРНІ ОРІЄНТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ

Анотація. У статті уточнено сутність понять «професійна кар'єра», «кар'єрні орієнтації» встановлено рівень їх взаємозумовленості. Наголошено, що переживання внутрішнього стану свободи вибору, часто, є дискомфортним і характеризується ознаками стихійності, недостатньої виваженості у прийнятті важливих рішень, неготовності до конкурентних ринкових відносин і, як наслідок, у багатьох випадках виявляється в кризових явищах, пов'язаних із розвитком професійної кар'єри. Зактуалізовано важливість

розроблення та використання методик діагностування ціннісних орієнтацій у кар'єрному розвитку.

Ключові слова: мистецька освіта, дизайнер, кар'єра, кар'єрні орієнтації, професійна підготовка, розвиток кар'єрних орієнтацій.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Розвиток системи професійної підготовки майбутніх дизайнерів в Україні є однією з найбільш актуальних проблем на державному, науковому й організаційно-методичному рівнях. У «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст.» (2002) зазначено, що демократичні цінності, ринкові засади економіки, сучасні науково-технічні досягнення зумовлюють постійне оновлення змісту освіти, організації навчально-виховного процесу. Нормативні програмні документи, зокрема «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський простір» (2004), «Концепція гуманітарного розвитку України до 2020 року» (2012) орієнтують соціокультурний прогрес на збагачення інтелектуального потенціалу української нації, збереження зв'язків між поколіннями на основі передачі молоді культурного та художнього досвіду, кращих традицій і цінностей минулого.

Становлення ринкових відносин у суспільстві сталою розвинутою окреслює необхідність якісної підготовки фахівців нової генерації, здатних забезпечити конкурентоспроможність вітчизняної продукції на основі удосконалення її естетичних та ергономічних якостей. Досвід розвинених держав засвідчує, що дизайн як провідний компонент сучасної економічної політики забезпечує стабільність і конкурентні переваги у світовому ринковому просторі, а також визначає особливі вимоги до системи професійної підготовки дизайнерів, розвитку їхніх професійно значущих

якостей. Актуальність проблеми формування кар'єрних орієнтацій, компетентностей, проектування професійної кар'єри посилюється ціннісною значущістю людського капіталу. Свідоме планування професійної кар'єри майбутніх дизайнерів є психологічною основою подальшої самореалізації, відпрацювання індивідуального стилю творчої діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій із проблеми, виокремлення невирішених її частин. Від середини минулого століття комплекс проблем, пов'язаних із підготовкою особистості до побудови й реалізації професійної кар'єри досліджується вченими Західної Європи, США та Японії. Теорії і практиці кар'єрного розвитку особистості присвячено праці таких дослідників, як Р. Акофф, М. Вебер, П. Вейл, П. Друкер, Г. Емерсон, Л. Ерхард, М. Ібука, Д. Мак-Грегор, А. Мацусіта, Е. Мейо, А. Моріта, Ф. Тейлор, А. Файоль, М. Фоллет, Г. Форд, Е. Шейн, Л. Якокка, С. Кові, Є. Могільовкін, Д. Супер, Н. Шаповалова та ін. Однак проблема формування кар'єрних орієнтацій майбутніх фахівців у галузі мистецтва в системі вітчизняної освіти залишається малодослідженою у контексті професійної педагогіки.

Формулювання мети статті. У статті розкриємо уточнений зміст понять «професійна кар'єра», «кар'єрні орієнтації» та схарактеризуємо рівень їх взаємозумовленості у контексті освітньої підготовки майбутніх фахівців із дизайну.

Виклад основного матеріалу дослідження. У зарубіжних розвідках оперують поняттям «career» (кар'єра). Кар'єра (італ. carriera – дія, життєвий шлях, поприще від лат. carrus – віз, візок) – швидке й успішне просування в службовій, суспільній, науковій та іншій діяльності, досягнення визнання, вигоди; рід діяльності.

Кар'єра (від франц. *carrière*) – професійний шлях до успіху у межах однієї установи, набуття престижного соціального статусу й суспільного визнання. У соціальній психології та психології професійної діяльності поняття «кар'єра» розглядають як соціальну динаміку розвитку особистості та її поведінкових проявів, що пов'язані з досвідом й активністю у сфері праці протягом людського життя [1].

Стосовно професійної кар'єри і кар'єрних орієнтацій майбутніх дизайнерів ми розуміємо кар'єру як динамічний процес, що постійно змінюється і розвивається, передбачаючи послідовність етапів як особистісного, так і професійного життя, процес реалізації людиною себе, своїх можливостей у фаховій творчій діяльності.

Концептуальні підходи до формування кар'єрних орієнтацій майбутніх фахівців висвітлено в публікаціях С. Алексєєвої, Д. Закатнова, Л. Злочевської, Л. Карамушки, М. Клименко, О. Кучерявого, В. Овсяннікової та ін. Дослідники наголошують, що формування кар'єрних орієнтацій, як і розвиток кар'єрної компетентності – це складна динамічна система кількісних та якісних трансформацій, які відбуваються у свідомості учнів професійної школи. Зміни пов'язані з індивідуальними та віковими особливостями психіки, набуттям багатопланового досвіду відповідно до соціальних умов. Серед типових психологічних проблем щодо формування кар'єрних орієнтацій і професійного становлення сучасної особистості професор В. Лозовецька виділяє неузгодженість ідеального і реального образу обраної професії, несприйняття ціннісних орієнтацій щодо успіху у професійній діяльності в умовах ринкового середовища, неузгодженість реальної та ідеальної

мотивації щодо професійної само актуалізації особистості в сучасних умовах праці, неадекватність самооцінки власних здатностей та можливостей [4].

Завідувач лабораторії професійної кар'єри ІІТО НАПН України Д. Закаінов наголошує на важливості проектування виховних педагогічних технологій, зокрема – технологій підготовки молоді до вибору й реалізації професійної кар'єри з урахуванням особливостей розвитку особистості, кар'єрних орієнтацій на етапі набуття професійної підготовки [2].

Проблема формування кар'єрних орієнтацій майбутніх дизайнерів тісно пов'язана із глобалізацією світової економіки, інформаційно-технологічною революцією, модернізацією і технізацією виробництва, стрімким розвитком інформаційних і комунікативних технологій, які потребують здійснення кардинальних змін у вітчизняній дизайнерській освіті, спрямованих на підготовку нової генерації фахівців, здатних гармонійно перетворювати навколишній світ, удосконалювати уявлення про красу предметів і ландшафтів.

Пріоритетними напрямками їх діяльності розглядаємо турботу про майбутнє людства, пошук шляхів спільного розв'язання нових завдань дизайнерської освіти, активізацію інтеграційних процесів у царині мистецької освіти, забезпечення високої якості підготовки дизайнерів, створення гнучкої системи доступу до неперервної дизайнерської освіти, розробку номенклатури дизайнерських спеціальностей відповідно до світових стандартів, трансформацію змісту дизайнерської підготовки, обмін досвідом, формування єдиного європейського простору в дизайнерській освіті тощо.

Дизайнери володіють художніми здібностями, які вони реалізують шляхом створення комфортного і

одночасно естетично привабливого довкілля. У мегаполісах, де люди майже позбавлені спілкування з природою, завдання дизайнера полягає в необхідності організувати заміну такого спілкування гармонією облаштування простору, в якому живе людина. Мікrokлімат в офісі, в квартирі, гармонійний вигляд будівель, їх правильний розподіл у структурі великого міста, вкраплення елементів природних комплексів у просторі майже суцільний висотної забудови – все це – пріоритетні завдання сучасних фахівців із дизайну. Розмаїття завдань, які виконує фахівець із дизайну, посилює затребуваність і увиразнює сутність фаху дизайнера в сучасному світі. Однак мало хто замислюється над тим, як складається кар'єра дизайнера, як і на яких теоретико-методологічних засадах формуються кар'єрні орієнтації майбутніх дизайнерів, що сприяє, а що заважає успішному працевлаштуванню випускників навчальних закладів, як суспільство може допомогти молодим талановитим митцям реалізувати свої здібності і тим самим зробити наше життя кращим.

Кар'єрні орієнтації майбутнього дизайнера вирізняються багатоаспектним характером. Ми розглядаємо означене утворення як складне переплетення, комбінацію уявлень майбутнього фахівця про його становлення як професіонала, рівень професійного, особистісного, загального культурного розвитку й заходи стосовно самопрезентації, самореклами, розвитку необхідних зв'язків. Крім того, розвиток кар'єрних орієнтацій – це обов'язкова участь, дії з боку дизайнерського середовища, спрямовані на створення умов для зростання та реалізації потенціалу особистості, на створення системи об'єктивної оцінки його творчої діяльності.

Отже, кар'єрні орієнтації дизайнера – це загальний результат його уявлень про професійний успіх і зусиль у взаємодії із середовищем щодо успішного професійного, особистісного, кар'єрного розвитку. Формуванню раціональних кар'єрних орієнтацій дизайнера сприяють його творчі особистісні якості, усвідомлення пріоритетних професійних потреб, особистісні диспозиції вищого рівня, які визначають професійний життєвий шлях людини.

Свою професійну кар'єру дизайнер робить, докладаючи значних зусиль, а успіху досягає – якщо першопочатково опанував засадничі положення про проектування кар'єрного зростання, засвоїв основні орієнтири успішної кар'єри. Твердження «людина зробила успішну кар'єру» ґрунтується, насамперед, на розумінні різних ціннісних орієнтацій. Для одних – це значні матеріальні вигоди, для інших – престижні посади. Однак для більшості дизайнерів – це захоплення своєю справою. С. Кові називає людиною великої кар'єри тих, хто здійснює значний внесок у довкілля, викликаючи в найближчого оточення почуття прихильності й довіри. Такою може бути будь-яка людина, незалежно від титулу і посади.

У сучасній психології і професійній педагогіці є низка визначень кар'єрних орієнтацій. Схарактеризуємо їх, виходячи з класифікації Е. Шейна:

– *професійна компетентність* – пов'язана зі здібностями і талантами у конкретній галузі діяльності (характеризує людей, які хочуть бути майстрами своєї справи й особливо задоволені, якщо досягають успіхів, однак втрачають інтерес до роботи, якщо не вдається досягти нових вершин у кар'єрному зростанні);

– *автономія (незалежність)* – передбачає звільнення від організаційних правил, приписів і

обмежень, яскраво виражена потреба все робити по-своєму, самостійно вирішувати, коли, над чим і скільки працювати;

– *стабільність* – обумовлена потребою в безпеці, стабільності та передбачуваності подій життя; розрізняють стабільність місця роботи, проживання (перша передбачає пошук роботи, що забезпечує тривалий строк служби в організації, позитивну репутацію, піклування про співробітників; особи такого типу зорієнтовані на стабільність місця проживання, пов'язують себе з конкретним географічним регіоном, вкладаючи заощадження в свій будинок;

– *служіння* – основними цінностями такої орієнтації є «робота з людьми», «служіння людству», «допомога людям», «бажання зробити світ кращим» тощо;

– *виклик* – пріоритетами кар'єрної орієнтації цього типу є конкуренція, перемога над іншими, подолання перешкод, вирішення складних завдань; людина зорієнтована на те, щоб «приймати виклик», а тому процес боротьби і перемога – для неї важливіші, ніж конкретна сфера діяльності або кваліфікація;

– *інтеграція стилів життя* – характеризує дизайнера, орієнтованого на об'єднання різних аспектів способу життя. Він більше поціновує своє життя як таке, тобто де живе, як удосконалюється, ніж конкретну роботу, кар'єру чи організацію (наприклад, навчальний заклад, в якому здобуває освіти або працює);

– *менеджмент* – орієнтація особистості на інтеграцію зусиль інших людей і прийняття відповідальності за кінцевий результат (дизайнер із такою кар'єрною орієнтацією вважає основною метою кар'єри високу посаду, що дає можливість керувати іншими людьми і творчими процесами, вирішувати фінансові й організаційні питання);

– підприємництво – дизайнер із такою кар’єрною орієнтацією прагне створювати щось нове, хоче долати перешкоди, готовий до ризику, він не воліє працювати на інших, а прагне створити власний бренд, справу, достойне матеріальне забезпечення; головне його завдання – започаткувати справу, яка відповідає власній творчій концепції. На цій основі створити, наприклад, дизайнерську студію, спроектувати її роботу таким чином, щоб у цій справі були реалізовані мрії, задуми, мета всього життя.

Для вирішення проблем формування кар’єрних орієнтацій і розвитку кар’єрної компетентності майбутніх дизайнерів недостатньо зусиль студентів. Відповідні психолого-педагогічні умови створюються у кращих навчальних закладах України. Це, насамперед, кар’єрний коучінг і тьюторинг, тобто психологічний і організаційний супровід професійної кар’єри майбутнього фахівця, починаючи від її ранніх етапів.

Успішна робота тьютора можлива, якщо зміст професійної підготовки дизайнера визначається з урахуванням його індивідуальних потреб, можливостей, а кар’єрні орієнтації є основою навчальних програм. У такий спосіб зусиллями тьюторів створюються реальні можливості для реалізації людиноцентристської парадигми мистецької освіти. У перебігу кар’єрного тьюторингу у змісті занять I-II курсів враховуються суспільні запити, індивідуальні особливості й потреби майбутніх дизайнерів. Студенти III-IV курсів отримують рекомендації з працевлаштування, кар’єрне консультування здійснюється в ході реалізації ними робочих завдань, отриманих від викладача, а, можливо, і роботодавця. Тьютор уточнює теми курсових та дипломних дизайнерських проєктів відповідно до реальної практичної діяльності студента. У результаті

проведення кар'єрного тьюторингу на момент завершення навчання студент має трудовий досвід і стаж в обраній ним галузі діяльності. Відтак легше вирішується питання працевлаштування вже на початку професійної кар'єри – майбутній дизайнер реалізує індивідуальну стратегію власної творчої кар'єри.

З-поміж психолого-педагогічних умов формування кар'єрної орієнтації майбутнього дизайнера вирізняємо впровадження системи коучингу, в якій реалізуються технології кар'єрного консультування. Коуч (консультант), формуючи уявлення про майбутню кар'єру, ставить питання так, щоб студент самостійно обрав найбільш прийнятне рішення щодо своєї професійної діяльності. Майбутній дизайнер, з яким працює кар'єрний коуч, усвідомлено визначає способи досягнення результату і, таким чином, бере на себе відповідальність за прийняті рішення, самостійно відповідає за якість досягнутого результату в кар'єрі.

У роботі Мистецького інституту художнього моделювання та дизайну імені Сальвадора Далі у такий спосіб вдається подолати притаманну багатьом вітчизняним ВНЗ проблему працевлаштування випускників. Впровадження системи кар'єрного коучингу і тьюторингу в навчальний процес – це необхідна умова розв'язання проблеми формування кар'єрних орієнтацій майбутніх дизайнерів. З одного боку, – це висококваліфікований викладач, який дає студентам уявлення про їхню майбутню діяльність у межах окремої навчальної дисципліни. З іншого, – зацікавлений в їхньому розвитку фахівець-наставник, висококваліфікований професіонал, який досягнув успіху у відповідній галузі і реалізував власні проекти. Викладач-практик активно сприяє професійному самовизначенню й особистісному зростанню студентів,

надаючи їм допомогу в проходженні виробничої і переддипломної практики, у виборі теми дипломного дослідження, розробляє для роботодавців рекомендаційні листи про студентів, долучає їх до виконання власних дизайнерських проєктів.

Таким чином, вже у процесі здобуття освіти студенти виконують замовлення від майбутніх роботодавців, отримують уявлення про потреби сучасного виробництва, набувають практичного досвіду, необхідного для працевлаштування. Місцем стажування, а надалі й місцем роботи студентів Мистецького інституту художнього моделювання та дизайну імені Сальвадора Далі є промислові виробництва, приватні салони та ательє, провідні фірми, архітектурні бюро, рекламні агенції, бізнес-центри, видавництва тощо. Інтегрованість важливих для молодого фахівця в сучасних соціально-економічних умовах напрямів компетентнісного розвитку – професійного, кар'єрного і підприємницького, уможливорює самореалізацію багатьох випускників у приватній підприємницькій діяльності.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок із напрямку. Отже, у результаті теоретичного аналізу ми прийшли до таких висновків: поняття «кар'єра», «кар'єрна орієнтація», зокрема дизайнера, є новими в дискурсі вітчизняної педагогіки та професійної освіти; в концепції кар'єрної орієнтації дизайнера вирізняють вісім напрямків мотивації; безперечним і очевидним є взаємозумовленість кар'єрних орієнтацій та особистісних якостей студента, усвідомлення пріоритетних професійних потреб; кар'єрний коучінг і тьюторинг в навчальному процесі ВНЗ – це необхідна умова вирішення проблеми формування кар'єрних орієнтацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белецкий М. Менеджмент. Деловая карьера/ М. Белецкий. – Минск : Выща школа, 2001. – 302 с.

2. Закатнов Д. Педагогічні технології підготовки учнівської молоді до вибору й реалізації професійної кар'єри: методичний посібник / Д. О. Закатнов, В. Ф. Орлов, Л. С. Злочевська та ін. – Київ : ІПТО НАПНУ, 2015. – 222 с.

3. Кови С., Колоссимо Дж. Правила выдающейей карьеры / Стивен Кови, Дженнифер Колоссимо : пер. с англ. М. Мацковской. – Москва : Манн, Иванов и Фербер ; Эксмо, 2013. – 224 с.

4. Łozowiecka W. Teoretyczne i praktyczne zasady kształtowania postaw konkurencyjnej zdolności jednostki / W. Łozowiecka / Edukacja i praca. Konteksty–wyzwania – antynomie. Wydgoszcz, 2008. – s. 247-256.

5. Оружа Л. В. Підготовка майбутніх фахівців з дизайну у вищому навчальному закладі : [монографія] / Лариса Оружа. – Київ : ІВЦ АЛКОН, 2011. – 187 с.

6. Фурса О. О. Тенденції розвитку дизайн-освіти в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : монографія / О. О. Фурса ; Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. – Луганськ : Ноулідж, 2012. – 447 с.

REFERENCES

1. Beletskyy M. Menedzhment. Delovaya kar'era/ M. Beletskyy. – Mynsk : Vyshcha shkola, 2001. – 302 s.

2. Zakatnov D. Pedahohichni tekhnolohiyi pidhotovky uchnivskoyi molodi do vyboru y realizatsiyi profesiynoyi kar"yery: metodychnyy posibnyk / D. O. Zakatnov, V. F. Orlov, L. S. Zlochevs'ka ta in. – Kyuyiv : IPTO NAPNU, 2015. – 222 s.

3. Kovy S., Kolossymo Dzh. Pravyla vydayushcheysya kar'ery / Styven Kovy, Dzhennyfer Kolossymo : per. s anhl. M. Matskovskoy. – Moskva : Mann, Yvanov y Ferber ; Эkсмо, 2013. – 224 s.

4. Łozowiecka W. Teoretyczne i praktyczne zasady kształtowania postaw konkurencyjnej zdolności jednostki / W. Łozowiecka / Edukacja i praca. Konteksty–wyzwania-antynomie. Bydgoszcz, 2008. – s. 247 – 256.

5. Oruzha L. V. Pidhotovka maybutnikh fakhivtsiv z dyzaynu u vyshchomu navchal'nomu zakladi : [monohrafiya] / Larysa Oruzha. – Kyiv : IVT's ALKON, 2011. – 187 s.

6. Fursa O. O. Tendentsiyi rozvytku dyzayn-osvity v Ukrayini (II pol. XX – poch. XXI st.) : [monohrafiya] / O. O. Fursa ; In-t pedahohichnoyi osvity i osvity doroslykh NAPN Ukrayiny. – Luhans'k : Noulidzh, 2012. – 447 s.

**Fursa Oksana. Orlov Valery. Oruzha Larisa.
CAREER ORIENTATIONS FUTURE DESIGNERS**

Summary. The problem of forming future designers' career orientations in art within the national system of art education is rather new and thereby insufficiently studied in Ukrainian professional pedagogy. The topicality of solving the problem of forming and developing career orientations, career competency and designing and building professional career consist in value orientations toward the enhancing role of the human capital. Perspectives of social development are mainly defined by career orientations of the youth, provided conditions for the realization of their potential. Conscious planning of future designers' professional career is a psychological basis for their further self-realization in creative activity.

In the article such notions as “professional career» and “career orientations» have been specified and the connection between them has been revealed. It has been

highlighted that young people are perplexed with the freedom of choice as they become spontaneous, do not consider different factors before they make important decisions, are not ready for competitive market relations and, as a result, for many critical situations related to the development of professional career. The expediency of developing and implementing the methodology of value orientations diagnostics in career has been emphasized.

Key words: *art education, designer, career, career orientations, professional training, development of career orientations.*

**Фурса Оксана. Орлов Валерий. Оружа Лариса.
КАРЬЕРНЫЕ ОРИЕНТАЦИИ БУДУЩИХ
ДИЗАЙНЕРОВ**

Аннотация. *В статье уточнено суцність понять «професіональна кар'єра», «карьерные ориентации», раскрыто уровень взаимообусловленности указанных терминов. Подчеркивается, что пребывание в состоянии свободы выбора для многих, особенно для молодых людей оказывается дискомфортным, что проявляется главным образом в стихийности, недостаточной взвешенности в принятии важных решений, неготовности к конкурентным рыночным отношениям и, как следствие, в ряде случаев оказывается в кризисных явлениях, связанных с развитием профессиональной карьеры. Отмечается целесообразность разработки, использования методик диагностики ценностных ориентаций в карьере.*

Ключевые слова: *художественное образование, карьера, дизайнер, профессиональная подготовка, карьерные ориентации, развитие карьерных ориентаций.*